

Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ λ. au-de-pi

Ἡ λ. au-de-pi ἀπαντᾷ ἐννέα φορές στίς περίφημες πινακίδες τῆς Πύλου Ta (642.2 - 707.1.3 - 710.1 - 721.1.2.3.4.5), στίς ὁποῖες καταγράφονται καί λεπτομερῶς περιγράφονται ἐπιπλά πολυτελοῦς κατασκευῆς, ὅπως τραπέζια (to-re-za: τόρπεζα = τράπεζα), θρόνοι (to-no: θόρονος = θρόνος) καί σκαμνιά-ὑποπόδια (ta-ra-nu: θραῦνς = θροῖνς). Εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ λέξη αὕτη κεῖται σέ πτώση ὀργανική πληθ. καί δηλώνει διακοσμητικό μοτίβο, εἶναι ὅμως ἄγνωστο τί ἀκριβῶς σημαίνει, καθὼς δὲν ἔχει ἐπιβιώσει στήν ἀλφαβητική Ἑλληνική. Ἡ συσχέτιση μὲ τὴ λ. αὐδή (= φωνή) δὲν παρέχει νόημα καί ἡ συσχέτιση μὲ τίς λλ. οὔδας (= ἔδαφος) καί οὔς (= αὐτί) εἶναι ἀδύνατη μὲ βάση τοὺς κανόνες τῆς μυκην. ὀρθογραφίας¹. Νομίζω ὅτι γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς λ. au-de-pi, ὅπως ἄλλωστε καί πολλῶν ἄλλων μυκην. λέξεων, μοναδική βοήθεια μᾶς προσφέρουν ἀπὸ τῇ μιὰ τὰ συμφραζόμενα τῶν μυκην. κειμένων καί τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ ἀρχαιολογικά εὐρήματα.

Τὰ δεδομένα τῶν μυκην. κειμένων εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

- I. Στὴν πινακίδα Ta 642.2 καταγράφεται μιὰ τράπεζα διακοσμημένη au-de-pi ko-ru-pi-qe
- II. Στὴν πινακίδα Ta 710d καταγράφεται ἓνας θραῦνς διακοσμημένος e-re-pa-te-jo au-de-pi so-we-no-qe
- III. Στὴν πινακίδα Ta 707 καταγράφεται δυὸ φορές ἀπὸ ἓνας θραῦνς διακοσμημένος e-re-pa-te-jo au-de-pi
- IV. Στὴν πινακίδα Ta 721 καταγράφονται:
 - α) (μαζί μὲ ἓνα θρόνο) ἓνας θραῦνς διακοσμημένος
e-re-pa-te-jo au-de-pi
 - β) δυὸ φορές ἀπὸ ἓνας θραῦνς διακοσμημένος
e-re-pa-te-jo au-de-pi so-we-no-qe

1. Βλ. Fr. A. Jorro, *Diccionario Micénico*, Madrid 1985, σ. 143 s.v. au-de-pi μὲ πλούσια βιβλιογραφία. Πβ. καί Custodio Magueijo, *Introducao ao Greco Micénico*, Lisboa 1980, σσ. 235-36.

γ) *δυὸ θράνυνες διακοσμημένοι*

e-re-pa-te-jo au-de-pi so-we-no-qe to-qi-de-qe

δ) *ἕνας θράῦνς διακοσμημένος*

e-re-pa-te-jo au-de-pi to-qi-de-qe ka-ru-we-qe

Ἀπὸ τὶς λέξεις αὐτές, ἀσφαλοῦς ἀνάγνωσης καὶ ἐρμηνείας εἶναι:

1) τὸ e-re-pa-te-jo: *ἐλεφαντείοις*, ὀργανικὴ πληθ. τοῦ ἐπιθέτου *ἐλεφάντειος* (=ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο)

2) τὸ ko-ru-pi-qe: *κόρυφί τε*, ὀργανικὴ πληθ. τοῦ οὐσιαστικοῦ *κόρυς* (=περικεφαλαία)

3) τὸ to-qi-de-qe: *τορπίδει τε*, ὀργανικὴ ἐνικοῦ τοῦ οὐσιαστικοῦ *τόρπις* = *τροπίς* (<τρέπω> «σπεῖρα»).

Πιθανῆς ἀνάγνωσης καὶ ἐρμηνείας εἶναι:

τὸ ka-ru-we-qe: *καρύφει τε*, ὀργανικὴ ἐνικοῦ τοῦ **κάρυς*² (πβ. *καρυχοῦς*: *καρυοβαφοῦς* ('*Ἡσύχιος*)) («καρυδιά»).

Ἄγνωστης ἀνάγνωσης καὶ ἐρμηνείας εἶναι τὸ so-we-no-qe³, ὀργανικὴ ἐνικοῦ ἢ πληθ. ἐνὸς δευτερόκλιτου οὐσιαστικοῦ, ἀμάρτυρου στὴν ἀλφαβητικὴ Ἑλληνική.

Ἡ λέξη κλειδί γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ au-de-pi εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἡ λ. *κόρυς*. Ἡ σύναψη τοῦ ko-ru-pi: *κόρυφι* («μὲ περικεφαλαίεσ») καὶ τοῦ au-de-pi μὲ τὸν συμπλεκτικὸ *τε*, ὑποδηλώνει σημασιολογικὴ σχέση. Τὰ παρακάτω παραδείγματα, εἰλημμένα ἀπὸ τὰ μυκην. κείμενα καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, εἶναι χαρακτηριστικά.

I. Μηκυναϊκὰ

α) ze-u-ke-u-si i-po-po-qo-i-qe- (PY Fn 79.10):

ζευνγεῦσι ἱπποφορβοῖς τε «γι' αὐτοὺς ποὺ ζεύουν καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ ταΐζουν τὰ ἄλογα»

β) a₃-wo-ro ke-ra-no-qe (KN Ch 896):

Αἰφόλος Κέλαινός τε «ὁ Αἰόλος καὶ ὁ Κέλαινος»

(δνόματα ἀροτῆρων ταύρων)

γ) e-re-pa-te-jo po-pi e-ka-ma-te-qe (PY Td 642.3):

ἐλεφαντείοις ποπφί ἐχμάτει τε «μὲ πόδια καὶ ὑποστήριγμα ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο» (περιγραφὴ τράπεζας)

δ) a-ne-a₂- tu-ka-te-qe (MY V 659.6):

Ἀνέθα θυγάτηρ τε «Ἡ Ἀνέα καὶ ἡ κόρη της»

2. Αὐτ. s.v. ka-ru-we-, ὅπου καὶ ἄλλες ἀναγνώσεις.

3. Βλ. Jean-Claude Poursat, *Les ivoires mucéniens*, Athènes 1977, σ. 260.

ε) pi-ro-wo-na ki-ra-qe (MY V 659.7):

ΦίλοΦοίνα γίλλα τε αἰὲς Ἡ Φιλοοίνα καὶ ἡ μικρὴ κόρη της»

II. Ὀμηρικὰ

α) ἀγήραον ἀθανάτην τε (B 447)

β) κασιγνήτη ἐτάρῃ τε (Δ 441)

γ) κασιγνήτην ἄλοχόν τε (Π 432. Σ356)

δ) ἐτάρῳ κασιγνήτῳ τε (φ 216)

ε) ἱππῆες πεζοὶ τε (Λ 529)

Τί μπορεῖ νὰ σημαίνει ἡ λέξη ποὺ κρύβεται κάτω ἀπὸ τὸ au-de-pi καὶ σχετίζεται μὲ τὸ κόρυς; Ἀποδῶ καὶ πέρα τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη μποροῦν νὰ μᾶς βοηθήσουν. Σ' αὐτὰ ἡ λ. κόρυς ἀπαντᾷ 46 φορές (44 στὴν Ἰλ. καὶ 2 στὴν Ὀδ.) καὶ τὶς μισὲς σὲ συνδυασμὸ μὲ συγγενεῖς σημασιολογικὰ ὄρους. Παραθέτω τὰ σχετικὰ χωρία:

- 1) E4 : δαῖτέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκράματον πῦρ
- 2) H 61-62 : τῶν δὲ στίχες ἦατο πυκναί,
ἀσπίσι καὶ κορύθεσσι καὶ ἔγχεσι πεφρικυῖαι
- 3) Λ373-5 : ἦτοι ὁ μὲν θώρηκα Ἀγαστρόφον ἰφθίμοιο
αἴνυτ' ἀπὸ στήθεσφι παναίολον ἀσπίδα τ' ὤμων
καὶ κόρυθα βριαυρήν·
- 4) M160-1 : κόρυθες δ' ἀμφ' αἶδον αὐτεὺν
βαλλομένων μυλάκεσσι καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι.
- 5) N131 : ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ·
- 6) N 264-5 : Τῷ μοι δούρατά τ' ἔστι καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι,
καὶ κόρυθες καὶ θώρηκες λαμπρόν γανόωντες.
- 7) N 341-2 : αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἀπο λαμπομενῶν
θωρήκων τε νεοσμήκτων σακῆων τε φαεινῶν
- 8) N 543-4 : ἐπὶ δ' ἀσπίς ἐάφθη
καὶ κόρυς,
- 9) N 714-5 : οὐ γὰρ ἔχον κόρυθας χαλκήρεας ἱπποδασείας,
οὐδ' ἔχον ἀσπίδας εὐκύνκλους καὶ μείλινα δοῦρα,
- 10) Ξ 371-4 : ἀσπίδες ὄσσαι ἄρισται ἐνὶ στρατῷ ἡδὲ μέγισται
ἐσάμενοι, κεφαλὰς δὲ παναίθησιν κορύθεσσι
κρύψαντες, χερσὶν τε τὰ μακρότατ' ἔγχε' ἐλόντες
ἴομεν
- 11) Ξ 419-20 : χειρὸς δ' ἐκβαλεν ἔγχος, ἐπ' αὐτῷ δ' ἀσπίς ἐάφθη
καὶ κόρυς,

- 12) Ο 125-6 : τοῦ δ' ἀπὸ μὲν κεφαλῆς κόρυθ' εἴλετο καὶ σάκος ὤμων,
ἔγχος δ' ἔστησε στιβαρῆς ἀπὸ χειρὸς ἐλοῦσα
χάλκεον·
- 13) Π 214 : ὡς ἄραρον κόρυθές τε καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι.
- 14) Π 215 : ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔριδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ·
- 15) Ρ 268-9 : φραχθέντες σάκεσιν χαλκήρεσιν· ἀμφὶ δ' ἄρα σφι
λαμπρῆσιν κορύθεσσι Κρονίων ἡέρα πολλὴν
χεῦ',
- 16) Σ 609-11 : Αὐτὰρ ἐπεὶ τεῦξε σάκος μέγα τε στιβαρόν τε,
τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς,
τεῦξε δέ οἱ κόρυθα βριαρὴν κορτάφοις ἀραρυῖαν,
- 17) Τ 359-61 : ὡς τότε ταρφειαὶ κόρυθες λαμπρὸν γανώσων
νηῶν ἐκφορέοντο καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι
θώρηκές τε κραιταιγύαλοι καὶ μέλινα δοῦρα.
- 18) Υ 162-3 : νευστάζων κόρυθι βριαρῇ. ἀτὰρ ἀσπίδα θυῶν
πρόσθεν ἔχε στέρνοιο, τίνασσε δὲ χάλκεον ἔγχος
- 19) Υ 288-9 : ἔνθα κεν Αἰνείας μὲν ἐπεσσύμενον βάλε πέτρῳ
ἢ κόρυθ' ἢ σάκος,
- 20) Φ 50 : γυμνόν, ἄτερ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος, οὐδ' ἔχεν ἔγχος,
- 21) Χ 111-12 : εἰ δέ κεν ἀσπίδα μὲν καταθείομαι ὀμφαλόεσσαν
καὶ κόρυθα βριαρὴν, δόρυ δὲ πρὸς τεῖχος ἐρείσας
- 22) Χ 313-5 : ...πρόσθεν δὲ σάκος στέρνοιο κάλυψε
καλὸν δαιδάλεον, κόρυθι δ' ἐπένευ φαεινῇ
τετραφάλῳ·
- 23) Τ 32-3 : ἐσφόρεον κόρυθάς τε καὶ ἀσπίδας ὀμφαλόεσσας
ἔγχεά τ' ὀξύνοντα·

Ἀπὸ τὰ παρατεθέντα χωρία γίνεται σαφές ὅτι ἡ λ. κόρυς σχεδὸν πάντα συνάπτεται μὲν ἰς λλ. ἀσπίς/σάκος. Τὸ συμπέρασμα ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ au-de-pi κρύβεται τὸ ἀμάρτυρο στὴν ἀλφαβητικὴ Ἑλληνικὴ οὐσιαστικὸ *αὔδος (=ἀσπίδα) εἶναι, νομίζω, πιθανό. Ὅμως ἓνα τέτοιο συμπέρασμα μένει μετέωρο χωρὶς ἀρχαιολογικὴ στήριξη. Τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα στηρίζουν πράγματι αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία. Ὀκτώσχημες ἀσπίδες ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, χρησιμεύουσες γιὰ διακόσμηση, ἔχουν βρεθεῖ στὴν Κρήτη, τὰ Σπάτα, τὸ Μενίδι, στὶς Μυκῆνες καὶ τὴ Θήβα. Κεφαλὲς πολεμιστῶν μὲ ὀδοντόφρακτα κράνη ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο ἔχουν βρεθεῖ στὴν Κρήτη, τὶς Μυκῆνες καὶ τὰ Σπάτα⁴. Ὀδοντόφρακτα

4. Βλ. Ἰ. Ἀ. Σακελλαράκης, Ἐλεφαντοστά ἐκ τῶν Ἀρχαῶν, Atti Roma I (1968),

κράνη ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο ἔχουν ἐπίσης βρεθεῖ στίς Μυκῆνες καὶ στὴν Κρήτη⁵. Ὅμως ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει εὗρημα στίς Ἀρχάνες τοῦ Γιάννη Σακελλαράκη, ποὺ περιγράφεται ἀπὸ τὸν ἴδιο ὡς ἐξῆς: «Τὸ σύνολον τῶν ἐλεφαντίνων τεμαχίων, τὸ ἀποτελούμενον ἐξ ὀκτώσχημων ἀσπίδων καὶ κεφαλῶν πολεμιστῶν... ἀνευρέθη εἰς ἣν κατάστασιν ἀπεικονίζεται, ἐγένοντο δ' ἐλάχιστοι μόνον συμπληρώσεις, ἐλλιπῶς σωθέντων τμημάτων. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μεγάλων πλακιδίων καὶ δύο ὁμάδων ἐκ τριῶν μικροτέρων, ἰσοϋψῶν πρὸς τὰ μεγάλα πλακίδια, θεθειμένων ἐναλλάξ. Ἐπὶ τῶν μεγάλων πλακιδίων ἐτέθησαν ἀνὰ μία μεγάλη ὀκτώσχημος ἀσπίς, ἐπὶ δὲ τῶν μικροτέρων ἀνὰ τρεῖς, ἐννέα εἰς ἐκάστην ὁμάδα, ... Παρὰ τὰς ἐξωτερικὰς μεγάλας ἀσπίδας... ἀνὰ μία κρανοφόρος κεφαλὴ πολεμιστοῦ... Μεταξὺ τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων πλακῶν ράβδοι, μειούμενοι πρὸς τὰ ἄνω...»⁶. Κατὰ τὸν Σακελλαράκη, τὸ ἐλεφάντινο σύνολο τῶν Ἀρχανῶν κοσμοῦσε «τὴν προσθίαν ὄψιν θρήνους». Ὀκτώσχημες ἀσπίδες συνδυάζονται μὲ κεφαλὰς πολεμιστῶν ποὺ φέρουν ὀδοντόφρακτα κράνη. Νομίζω ὅτι τὰ ἀρχαιολογικὰ εὗρήματα, στὰ ὁποῖα ἀσπίδες ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο συχνότατα ἀπαντοῦν, καθιστοῦν πιθανότατα τὴν ἐρμηνεία τῆς λ. αὐδος = ὀκτώσχημη ἀσπίδα καὶ τοῦ au-de-we-sa: αὐδέσΦεσσα⁷ = ἐφοδιασμένη μὲ ἀσπίδα. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὰ μυκην. κείμενα τὸ διακοσμητικὸ μοτίβο τοῦ αὐδους ἀπαντᾷ συχνότερα ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἄλλο.

Τὰ ἀρχαιολογικὰ εὗρήματα δείχνουν ἀκόμη ὅτι ἡ ὀκτώσχημη ἀσπίδα ἐχρησιμοποιεῖτο συχνότατα ὡς διακοσμητικὸ στοιχεῖο στὴν κρητομυκηναϊκὴ τέχνη γενικότερα. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἐδῶ ἡ γνώμη τοῦ ἀείμνηστου ἀρχαιολόγου Γεωργίου Μυλωνᾶ γιὰ τὸν ἀρχικὸ συμβολισμὸ τῆς ὀκτώσχημης ἀσπίδας. Κατὰ τὸν Μυλωνᾶ⁸ «ἡ ὀκτώσχημος ἀσπίς... εἶχε καὶ συμβολικὴν θρησκευτικὴν σημασίαν... ἦτο τὸ καὶ' ἐξοχὴν σύμβολον τῆς θεᾶς τοῦ πολέμου, ἡ ὁποία ἐλατρεύετο εἰς τὸ θρησκευτικὸν Κέντρον τῶν Μυκηνῶν, σύμβολον προστατευτικὸν τῆς πολιτείας ἢ τοῦ ἀντικειμένου ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζετο». Ἡ πολεμικὴ θεά, τῆς ὁποίας τὴν ὑπαρξὴ ὑποθέτει ὁ Γ. Μυλωνᾶς, θὰ ἐκαλεῖτο στὴ μυκην. ἐποχὴ αὐδέσΦεσσα (αὐδος) ὡς ἐφοδιασμένη μὲ ἀσπίδες. Ἄν τὴν ὥρα ἡ λέξις αὕτη διασωζόταν στὸν Ὅμηρον, θὰ εἶχε τὸν τύπο αὐδήσσσα (πβ. τελήσσσα < *τελέσΦεσσα < τέλος).

Νομίζω ὅτι εὐρίσκει πλέον τὴ λύση τοῦ τὸ πρόβλημα τῆς σημασίας τοῦ

σσ. 254-55, Jean-Claude Poursat, Catalogue des ivoires mycéniens du Musée National d'Athènes, Athènes 1977, pl. II, V, XXII, L, LIII.

5. Βλ. Jean-Claude Poursat, Les ivoires..., σσ. 101-102. Πβ. καὶ E. Vermeule, Ἑλλάς: Ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ (μετάφρ. Θ. Ξένος), σ. 190.

6. Ἰ. Ἀ. Σακελλαράκης, ὁ.π., σσ. 253-54.

7. Μὴ ἐσχάρα (PY Ta 709.2) χαρακτηρίζεται au-de-we-sa.

8. Γ. Ε. Μυλωνᾶ, Μυκηναϊκὴ Θρησκεία, Ἀθῆναι 1977, σ. 61.

ἐπιθέτου αὐδήεσσα στὸ πολυσυζητημένο στερεότυπο ὁμηρικὸ σύνταγμα *δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα*, ποὺ εἶχε ἤδη ἀπασχολήσει τοὺς ἀρχαίους. Τὶς γνώμες τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν συγχρόνων εὐρίσκει κανεὶς συγκεντρωμένες στὸ *Lexikon des frühgriechischen Epos* (9. Lieferung, 1978, s.v. αὐδήεις). Ὁ συγγρ. τοῦ ἐμπεριστατωμένου ἄρθρου H. W. Nordheider παράγει τὸ ἐπίθετο αὐδήεις ἀπὸ τὸ αὐδῆ (=φωνή), αὐδάω (=ὀμιλῶ) καὶ μεταφράζει «ἐφοδιασμένος μὲ ἀνθρώπινη γλῶσσα». Ὅμως γιὰ τὸ αὐδήεσσα, ὡς ἐπίθετο τῆς Κίρκης (κ 136 = λ 8 = μ 150) καὶ τῆς Καλυψῶς (μ 449) στὴ στερεότυπη ἔκφραση *δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα*, σημειώνει ὅτι: ἡ συνήθης ἐρμηνεία «μὲ ἀνθρώπινη γλῶσσα» δὲν ἱκανοποιεῖ ἀπὸλυτα, γιατί καὶ ἄλλοι θεοὶ ὀμιλοῦν ἀνθρώπινα, χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ ὀνομάζονται αὐδήεντες. Κατὰ τὸν ἴδιο, δὲν ἱκανοποιεῖ ἀπὸλυτα καὶ ἡ ἄλλη ἐπίσης συνήθης ἐρμηνεία «μὲ ὠραία φωνή», ὅχι μόνον γιατί ἡ λ. αὐδῆ σημαίνει ἀπλᾶ (λόγος, φωνή), ἀλλὰ κυρίως γιατί μετὰ τὸ *δεινὴ θεὸς* μᾶλλον θὰ περίμενε κανεὶς μιὰ λέξη γιὰ τὴν ἰδιαίτερη δύναμη τῆς θεᾶς. Ὁ συγγρ. διατυπώνει ἀκόμη τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ ἔκφραση μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴ μάγισσα Κίρκη στὴν Καλυψῶ καὶ διερωτᾶται μήπως αὐδήεσσα ἀρχικὰ ἐσήμαινε «πλούσια σὲ μαγικὲς ρήσεις». Παρατηρεῖ ὅμως ὅτι ἡ λ. αὐδῆ δὲν ἔχει ἀνάλογη σημασία. Τέλος, κρίνει μὴ ἱκανοποιητικὲς τὶς ἀναγνώσεις καὶ ἐρμηνεῖες αὐλήεσσα καὶ αὐδήεσσα τῶν ἀρχαίων.

Αὐτὰ συνοπτικὰ εἶναι τὰ πορίσματα τῆς ὁμηρικῆς ἐρευνας γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἐπιθέτου αὐδήεσσα στὴ στερεότυπη ἔκφραση *δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα*.

Νομίζω ὅτι τὸ μυστήριο τοῦ ὁμηρικοῦ αὐδήεσσα λύνουν τὰ μυκην. κείμενα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, τὰ ὁποῖα καὶ πάλι μᾶς εἶναι ἐξόχως χρήσιμα καὶ μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουμε ἀκόμα τελειώσει: ἡ ἔκφραση *δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα* ἀναφερόταν ἀρχικὰ σὲ πολεμικὴ θεά, τῆς ὁποίας τὸ σύμβολο ἦταν τὸ αὐδός = ἀσπίδα. Τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς τέτοιας θεᾶς μὲ αὐτὸ τὸ σύμβολο εἶχεν ὑποθέσει ὁ Γ. Μυλωνᾶς στηριζόμενος ἀποκλειστικὰ στὶς μυκην. παραστάσεις. Ἡ θεὰ αὕτη θὰ χαρακτηριζόταν στὴν Προομηρικὴ - Μυκηναϊκὴ ἐπικὴ ποίηση **δΦεινὰ θελὸς αὐδέσΦεσσα* = φοβερὴ θεὰ ἐφοδιασμένη μὲ ἀσπίδα /-ες. Ὅταν τὸ ἐπίθετο αὐδέσΦεσσα ἐξελίχθηκε σὲ αὐδήεσσα (ὅπως τὸ **τελήσΦεσσα* σὲ *τελήεσσα*) καὶ λησμονήθηκε ἡ προέλευση ἀπὸ τὸ αὐδός (= ἀσπίδα), γιατί εἶχε ἤδη περιπέσει σὲ ἀχρησία, δὲν ἀπέμενε παρὰ νὰ συσχετισθεῖ μὲ τὴ λ. αὐδῆ (= φωνή), αὐδάω (=ὀμιλῶ· πβ. καὶ ἐξανδάω, προσανδάω, μετανδάω, παρανδάω) καὶ νὰ θεωρηθεῖ θηλ. τοῦ αὐδήεις, ποὺ ἀπαντᾷ στὸν Ὅμηρο καὶ σημαίνει «ἐφοδιασμένος μὲ φωνή»⁹. Θὰ προβληθεῖ ἴσως τὸ ἐπιχείρημα ὅτι στὸν Ὅμηρο *δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα* δὲν χαρακτηρίζε-

9. Ἀναφέρεται στὸν ἵππο τοῦ Ἀχιλλεῆ *Ξάνθον*, τὸν ὁποῖο ἡ Ἥρα αὐδήεντα ἔθηκε (Τ 407).

ται κάποια πολεμική θεά, ἡ Ἀθηνᾶ ἢ ἡ Ἐνὼ, ἀλλὰ ἡ Κίρκη, ἡ περίφημη μάγισσα, ποὺ χαρακτηρίζεται, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, δια θεῶν (μ 155), ἀθάνατη (μ 302), πόντια (θ 448 x 394, 400, 549 μ 36), δολόεσσα (ι 32), δολος φρονέουσα (x 339), πολυφάρμακος (x 276). "Ὅτι μιὰ θεὰ μάγισσα, ὅπως ἡ Κίρκη, μπορούσε νὰ φέρει τὸν χαρακτηρισμὸ αὐδήεσσα (= ἐφοδιασμένη με ἀσπίδες) διδάσκουν τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα. Ἀντὶ ἄλλου σχολίου παραθέτω τὴ διαπίστωση τοῦ Γ. Μυλωνᾶ: «Περίαπτα εἰς σχῆμα ὀκτώσχημων ἀσπίδων καὶ ἐκ διαφόρων ὑλῶν εἶναι γνωστὰ ἀπὸ διάφορα μυκηναϊκὰ κέντρα... Καὶ τὰ περίαπτα αὐτὰ ἀποδεικνύουν τὴν πίστιν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ στοιχείου τούτου, προφανῶς ἐξασφαλίζοντος τὴν προστασίαν τῆς θεότητος, τῆς ὁποίας ἐποτελεῖ σύμβολον»¹⁰. Κατὰ τὸν ἴδιο ἐρευνητὴ οἱ ὀκτώσχημες ἀσπίδες, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κύριο στοιχεῖο σὲ χρυσᾶ περιδέραια ἀπὸ τάφους τῆς Ἑγκωμῆς τῆς Κύπρου τοῦ 13ου π.Χ. αἰ., «πλὴν τῆς διακοσμητικῆς εἶχον πιθανῶς καὶ μαγικὴν ἀποτρεπτικὴν τοῦ κακοῦ ιδιότητα»¹¹.

Μὲ βάση λοιπὸν τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, οἱ ὀκτώσχημες ἀσπίδες δὲν ἔχουν σχέση μόνον με πολεμικὲς θεές, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ γιὰ μαγικοὺς σκοποὺς ὡς περίαπτα. Ἡ σχέση τους ἐπομένως με τὴ μάγισσα Κίρκη εἶναι αὐτονόητη: *δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα* χαρακτηρίστηκε ἡ Κίρκη ὡς ἐφοδιασμένη με ὀκτώσχημες ἀσπίδες, ποὺ ἦταν σύμβολο μαγικῆς¹².

Ἡ σύντομη αὐτὴ μελέτη δείχνει πόσο τὰ Ὅμηρικὰ ἔπη, τὰ μυκην. κείμενα καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἀλληλοδιαφατίζονται.

Τὸ γλωσσικὸ κέρδος ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτὴ συνοψίζεται στὸ ὅτι 1) μιὰ νέα λέξη, τὸ αὐδος (= ὀκτώσχημη ἀσπίδα) προστίθεται στὸν θησαυρὸ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἡ λέξη αὕτη, ποὺ ἦταν ἀκόμα ζωντανὴ τὸν 13ο π.Χ. αἰ. πρὸς δῆλωση τῆς ὀκτώσχημης ἀσπίδας ὡς διακοσμητικοῦ μοτίβου, στὴ συνέχεια λησμονήθηκε. Πιθανότατα εἶχε μινωϊκὴ προέλευση¹³, ἀφοῦ μινωϊκὴ προέλευση ἔχει καὶ τὸ ἀντικείμενο ποὺ ἐδῆλωνε, δηλ. ἡ ὀκτώσχημη ἀσπίδα¹⁴. Στὰ Ὅμηρικὰ ἔπη ἡ ἀσπίδα δηλώνεται με δυὸ λέξεις, ποὺ ἔχουν ἰνδοευρωπαϊκὴ καταγωγή: *σάκος* καὶ *ἀσπίς*¹⁵. 2) ἓνα ὁμηρικὸ ἐπίθετο, τὸ αὐδήεσσα κατανοεῖται τώρα καλύτερα. Δὲν σημαίνει «ἐφοδιασμένη με ἀνθρώπινη φωνή», ἀλλὰ «ἐφοδιασμένη με ὀκτώσχημες ἀσπίδες» (σύμβολο μαγικῆς-θηρησκευτικῆς).

10. Γ.Ε. Μυλωνᾶ, ὁ.π., σ. 60.

11. Αὐτ., σ. 142, σημ. 136.

12. Καὶ τὸ αὐδήεσσα, ὡς ἐπίθετο τῆς Λευκοθέας (Ε 334), ποὺ καὶ αὕτη ἔχει μαγικὲς ιδιότητες (ε 346-50), ἀρχικὰ θὰ εἶχε τὴν ἴδια σημασία.

13. Κατὰ τὸν C. J. Ruijgh, *Res Mycenaeae* (1981), σ. 400, ἡ λ. αὐδος εἶναι προελληνική.

14. Βλ. Γ. Ε. Μυλωνᾶ, ὁ.π., σ. 143, σημ. 136.

15. Βλ. Chantraine, *DELG* s. vv. *ἀσπίς* καὶ *σάκος*.

Τὸ ἀρχαιολογικὸ κέρδος εἶναι ὅτι ἡ ὀκτώσχημη ἀσπίδα, ποὺ συχνότατα εἰκονίζεται στὴν κρητομυκηναϊκὴ τέχνη, ἀποκτᾷ τώρα ὄνομα: αὖδος.

Τὸ θρησκευτολογικὸ κέρδος ἔγκειτα σὲ τοῦτο: ἡ *νύμφη Κίρκη* τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν σὲ χρόνους παλαιότερους ἦταν σημαντικὴ θεόπητα, τῆς ὁποίας σύμβολο ἦταν ἡ ὀκτώσχημη ἀσπίδα. Ἄραγε οἱ ὀκτώσχημες ἀσπίδες, ποὺ εἰκονίζονται σὲ μυκην. σφραγιδόλιθους μαζί μὲ ποικίλα ζῶα¹⁶, συμβολίζουν τὴν αὐδῆεσσαν Κίρκη; Μὲ βάση τὴν ὁμηρικὴ διήγηση στὶς αὐλὲς τῆς *νύμφης* ζοῦν θηρία ἐξημερωμένα χάρι στὰ *φάρμακά της* (κ 210-20).

16. Βλ. Γ. Ε. Μυλωνᾶ, ὕ.π., σσ. 58-59.